

Debata v prvem razredu osnovne šole

Nives Videc, OŠ Gradec, Litija

Z debato v 1. razredu želimo doseči cilje, ki se neposredno ujemajo s cilji kurikularne prenove osnovne šole (Bela knjiga, str. 72). Posodobljeni cilji novega učnega načrta devetletne osnovne šole predvidevajo razvijanje otrokove sporazumevalne, mišljenjske in ustvarjalne zmožnosti. Namen novih učnih načrtov iz leta 1998 torej ni, da bi se predmetov le »učili«, pač pa da učenci odkrivajo, raziskujejo, sporočajo in razmišljajo. Poglavitni cilj pouka je spremeniti učenčev vlogo pasivnega poslušalca v aktivnega sooblikovalca lastnega učenja. Ena izmed učinkovitejših metod poučevanja je debata.

DEBATA KOT AKTIVNA METODA POUČEVANJA

Debata spodbuja kritično mišljenje (čudenje, spraševanje, dvomljenje, presojanje ...), razvija komunikacijske sposobnosti in spretnosti za sodelovanje (pozorno poslušanje, komentiranje mnenj drugih, argumentiranje stališč, sprejemanje drugačnih stališč, kulturno sodelovanje z ostalimi govorniki v diskusijski skupini), razvija domišljijo, ustvarjalnost, miselne spretnosti (sintetiziranje, postavljanje vprašanj, analiziranje, oblikovanje mnenj) in sposobnosti za življenje ter medsebojne odnose (tolerantnost, humanost, strpnost).

Značilnosti debate

Debata nima nobenega določenega končnega pogleda. Je raziskovanje, njen cilj ni pogovor pač pa napredek.

Dobra filozofska debata je izredno široka in prilagodljiva, v razredno skupnost vnaša več svobode in ustvarjalnosti, omogoča nenehno posredovanje idej, izmenjavo mnenj, izoblikovanje rešitev ter preizkušanje in preoblikovanje le-teh. Je višja vrsta dialoga, katere namen je vzbuditi kognitivne sposobnosti. Razvija komunikacijske veščine in informacijsko pismenost, hkrati pa učenci poglobljajo, razširjajo in znajo uporabljati pridobljena znanja.

Pripomočki

Pri debati mora imeti učenec možnost manipuliranja s konkretnim materialom in pripomočki: didaktične zgodbe, slikanice, risbe, fotografije, stenske slike, kartončke s sličicami, lutke, zgoščenke, CD-predvajalnik. Tudi učbeniki in delovni zvezki nudijo slikovno gradivo s primeri

iz otrokovega vsakdanjega življenja. Motivacijske zgodbe učence spodbujajo k razmišljanju, saj pripovedujejo o situacijah, ki jih doživljajo izmišljeni otroci, s katerimi se lahko identificirajo.

Načini izvajanja debat

Debata se razvija na različne načine: z opazovanjem, s poslušanjem zgodb, s pripovedovanjem izkušenj, skozi igro vlog, s pomočjo mimike, lutk, s slikami oz. fotografijami čustev ali situacij, z risanjem, s tabelsko sliko. Te dejavnosti večkrat izvajamo v jutranjem krogu.

Teme debat

Debate se nanašajo na teme, ki učence zanimajo in so del njihovega vsakdana (ljubezen, prijateljstvo, jeza, pravičnost, mišljenje, žalost, sreča, strah, skrivnost, laž ...), hkrati pa se povezujejo z učnimi vsebinami in cilji pri predmetih v 1. razredu.

Njihova čustva, sodelovanje in prilagajanje v skupnosti so na tej stopnji razvoja pomembne teme debat, saj imajo učenci težave s socializacijo in se še učijo pravilnega izražanja in reagiranja v različnih situacijah.

Vloga učitelja pri debati

Učitelj ima v skupini različne vloge. Na začetku nastopa kot organizator in spodbujevalec debate. Ko se skupnost raziskovanja vzpostavlja, je potrebno učence motivirati za debatiranje o neki temi. Učenci v 1. razredu še ne morejo raziskovati sami oz. se pripraviti na debato (knjige, revije, internet ...), zato jim gradivo pripravi učitelj. V debato se vključi kot raziskovalec in soiskalec. Učencem posreduje določen material, jim dovoli, da z njim manipulirajo, se igrajo. V debati kaže lastno čudenje in radovednost, sprašuje, izogiba se lastnih komentarjev, sklepa, učencem postavlja vprašanja, jim podaljšuje čas za razmislek in jih spodbuja h poglobljeni debati. Učitelj nastopa tudi v vlogi olajševalca. Poskrbi za vzdušje varnosti in zaupanja, da se učenci sprostijo.

VKLJUČEVANJE DEBATE V POUK

V osnovni šoli je debata vključena v obvezni izbirni predmet Filozofija za otroke v 7., 8. in 9. razredu. Izdelan je učni načrt za vsebine: kritično mišljenje (Harijeva odkritja), etično raziskovanje (Liza) ter jaz in drugi (Marko). V prvi triadi se Filozofija za otroke izvaja kot inovativni projekt že nekaj let.

Pouk v 1. razredu omogoča, da se debata lahko vključuje v večino predmetov. Vsekakor pa sta najpomembnejša interes in želja učitelja, da sledi sodobnim in aktivnim metodam dela. S tem učencem omogoča, da postanejo aktivni sooblikovalci lastnega učenja in se razvijajo v kritične in odgovorne osebnosti.

Razvojne značilnosti šest- in sedemletnikov

Ker je debata odvisna od otrokove razvojne stopnje, je potrebno upoštevati tudi značilnosti razvoja šest- in

sedemletnikov. Oblike in metode dela v vzgojno-izobraževalnem procesu prilagajamo razvojni stopnji učencev in tako posegamo na različna področja učenčevega razvoja; od čustvenega, preko socialnega, spoznavnega, gibalnega in moralnega. Šest let pomeni prehod iz ene v drugo fazo razvoja za večino otrok. Šest- in sedemletni otroci rešujejo probleme ob manipuliranju s konkretnim materialom. Na začetku šolanja so še egocentrični, kasneje pa že prehajajo v socializirano bitje.

Po Piagetu so otroci pri tej starosti na prehodu iz heteronomne v avtonomno stopnjo moralnega presojanja. Otroci razumejo pravila kot nekaj, kar je že od nekdaj dano, kar ni mogoče spreminjati, kasneje pa že razumejo, da so pravila ustvarili ljudje z namenom življenja v skupnosti (Labinowicz, 1995). Otrokov jaz se v tem obdobju še razvija, svoja občutja in doživljanja sebe začne otrok izražati naglas. Njihovo občutenje, razmišljanje, presojanje se tako izraža skozi govor in risbo. Otroška risba na tej stopnji razvoja je vse manj simbolična, prežeta s čustvi in postaja vse bolj realistična. Z govorom otrok sporoča

misli, občutke, čustva, pridobiva informacije, navezuje in vzdržuje socialne stike, preko govora lahko tudi čustveno odreagira.

Prvošolci in debata

V 1. razredu učenci še ne znajo pisati in brati. V predbralni in predpisalni dobi je izjemnega pomena razvijanje opazovalnih in zaznavnih zmožnosti ter miselnih procesov. V tem obdobju sta temeljni komunikacijski dejavnosti poslušanje in govorjenje, zato je zelo pomembno, da se z učenci čim več pogovarjamo in jih spodbujamo, da pripovedujejo o svojih doživetjih, občutkih, čustvih, izkušnjah. Tako se pri pouku večkrat nenačrtno razvije neformalna debata, saj se učenci še socializirajo in prihaja do situacij, ki zahtevajo debato (prepirljivost, pretep, jok, posmehovanje ...). Pri nekaterih temah iz učnega načrta pa debato izvajamo načrtno. Z njo učence spodbujamo, da kritično vrednotijo, raziskujejo, poglobljajo svoje znanje, iščejo nove razlage in predlagajo nove rešitve. Hkrati pa z debato razvijajo pozitivno samopodobo. Otroci s pozitivno samopodobo v šoli uspešnejši, prevzemajo vodilno vlogo v skupini ter spodbujajo in vodijo druge.

PRIMER DEBATE V PRVEM RAZREDU OSNOVNE ŠOLE

Debata o sreči

Potek debate:

- Z učenci se zberem v jutranjem krogu.

- Pogovarjamo se o čustvih. Učenci posameznemu čustvu določijo barvo ter pojasnijo svojo odločitev (rumena barva – veselje, modra barva – jeza, črna barva – žalost, rdeča barva – strah).
- Učiteljici z lutkama zaigra situacijo, ko se fanta prepirljavo za igrače, na koncu pa se objameta in se skupaj igrata.
- Pogovor o zaigrani situaciji.
- Zastavim problemsko vprašanje: Kaj pomeni sreča?
- Vmes zastavljam vprašanja, da učenci razmišljajo, iščejo odgovore ...

Svoja vprašanja sem zapisala v krepkem tisku, komentarji učencev pa so zapisani v navadnem tisku. Zaradi varovanja osebnih podatkov navajam le začetnice imen učencev. V primeru, da sta začetnici imen dveh otrok enaki, zapišem še drugo črko imena.

Ali imamo ljudje kakšna čustva?

G: Lahko si vesel.

H: Pa jezen na očija.

M: In ko mi K nagaja.

Ž: Tudi žalosten.

L: Meni je pa riba umrla, pa sem žalostna.

B: Včasih me je tudi strah.

Kako se vi počutite sedaj?

G: Vesela sem, ker sem prišla danes v šolo.

J: Jaz sem tako kot vedno. Vesel.

T: Jaz sem poskočna.

B: Vesel.

Kakšno barvo bi izbrali za veselje?

B: Rumeno.

J: Tudi rumeno.

J, zakaj si izbral rumeno barvo za srečo?

J: Zaradi tega, ker je sonce rumeno. Ker je sonce poleti in sem vesel, da je poletje.

T: Jaz sem pa danes prestrašena.

Zakaj si prestrašena?

T: Da mi kdo igrice ne bo vrgel po tleh.

Katero barvo bi izbrala za strah?

T: Rdečo.

Zakaj si izbrala rdečo barvo za strah?

T: Ker imam rdeče ustnice, ki jih stiskam, ko me je strah.

A: Ker je kri rdeča.

Ali se kdo še kako drugače počuti? Kakšno čustvo še poznamo?

G: Žalost.

Katero barvo bi izbrala za žalost?

G: Črno.

Zakaj si izbrala črno?

G: Ker je črna takšna žalostna barva.

J: Tako kot črna zastava, ko nekdo umre.

T: Črni lasje so žalostni.

Ali to pomeni, da so vsi, ki imajo črne lase žalostni?

T: Črni laski so žalostni.

Ali so laski žalostni? Kakšni pa so potem laski od Š?

J: Veseli. Samo črni niso veseli. Moji so pa tudi veseli.

A: Jaz sem pa jezna na N (sestrico), ker mi je vrgla salamo v obraz.

Poišči barvo za tvoje počutje.

A: Modra.

Zakaj si izbrala modro?

A: Ker sem imela moder krožnik.

Ali poznamo še kakšno čustvo?

M, J: Lahko je tudi nekaj vmes.

E: Jaz pa nekaj drugega, objokan.

Kdaj pa si objokan?

AL: Kadar imaš bolečine.

Ali si lahko objokan tudi kadar si vesel?

J: Jaz sem vesela tudi, ko jokam.

Kam bi dali jok?

(Učenci se strinjajo, da k žalosti.)

Učiteljici zaigrava z lutkami situacijo, ko se fanta prepirata za igrače, na koncu pa se objameta in se skupaj igrata.

Kaj sva zaigrali z učiteljico?

M: Da nista bila najprej prijatelja. Nista se imela rada.

T: Najprej nista bila prijatelja. Potem pa sta se imela rada.

Katera čustvo je prijeto?

J: Rumena.

Kaj pomeni rumena?

J: Da si vesel.

E: Da si srečen.

Kaj pomeni sreča?

E: Če mi nihče ne nagaja.

T: Če me zajec nič več ne grize.

G: Da mi je toplo pri srčku.

Kako se počutiš, ko si srečen?

(Učenci sami začnejo prepevati pesem Ko si srečen.)

A: Jaz sem pa srečna, ker imam sedaj nov računalnik, pa nov tiskalnik, pa novo miško, pa nove tipke.

J: Jaz sem pa srečen, kadar me učiteljica pohvali, pa ko se lahko s kolesom vozim.

M: Ko M (bratca) crkljam, pa ko sem ga lahko imela takole (pokaže), pa ker imamo dva računalnika.

M: Kaj pa tebe lahko osreči? Kdaj si ti srečen?

M: Ko mi kdo kaj da. In ko se gremo sankat.

N: Jaz bom takrat srečen, ko mi bo mami kupila pištolco.

Ž: Ko sem imel rojstni dan.

L: Srečna sem, ko je sonček.

JA: Včeraj sem bil, ker mi je mami kupila igračo.

Š: Jaz sem pa srečna, ker moj ata pride iz službe (dela v tujini).

B: Kadar se kdo z mano igra, mi kakšno igračo posodi.

ŽA: Jaz sem pa srečen, ko grem na plavanje in gimnastiko.

Ž: Srečen sem, ko peljem kužka na sprehod.

B: Srečen sem, ko mi oči dovoli igrati igrice na računalniku.

G: Ko svojega kužka božam.

M: Ko smo delali limonado v šoli.

AL: Ko se igramo in imamo pouk.

E: Ker sem se preselila iz majhnega stanovanja v hišo.

G: Preveč sem srečna, ko se mi obe mucki pustijo v naročju božat.

J: Ko sem se prvič z novim kolesom po ulici vozil. Pa sem tisočkrat celo ulico prevozil.

N je rekel, da bo srečen, ko mu bo mamica kupila pištolo. Ali nas lahko osrečijo tudi drugi?

M: Ja.

G: Božiček, dedek Mraz, Miklavž, dedek, babica.

T: Vsi ki pridejo na moj rojstni dan.

B: Mene pa oči in mami, kadar mi kaj kupita.

L: Bratec.

AL: Jaz sem pa takrat vesel, ko mi sestra da račune. Račun me osreči, ker imam rad račune.

S: Mene osreči Ž, ker si kdaj kaj zamenjava.

Ali lahko tudi vi kdaj koga osrečite?

D: Ko imam rojstni dan.

M: Ko mi kdo posodi avto, jaz mu pa tudi kaj posodim.

J: Jaz dam mamici ljubčka.

A: Jaz pa mamico tako osrečim, da grem brez problema flavto vadit in note.

T: Mamico stisnem in ji dam ljubčka in rečem: Mamica, jaz te imam pa rada. Ona pa mene tako osreči, da mi kupi kakšno igračo, pa nove kavbojke.

Ž: L-ja včasih, če pride k meni.

S: J-ja, ko pridem k njemu s kakšnimi igračkami in se kdaj skupaj igrava.

G: Osrečim svoje prijateljčke.

Ali je sreča nalezljiva?

A, E: Ja.

ŽA: Ja, zato smo pa potem lahko vsi srečni.

A: Pri nas doma je. Jaz sem vesela, ker me je mami danes prvič v šolo pripeljala, sestra je vesela, ker gre danes z mamico v vrtec, ker še ne hodi tja. Mami pa je vesela, ker ima danes dopust.

A: Jaz sem pa včeraj sebe osrečil, ker sem znal do 302 preštet, pa to zvečer ob devetih.

Kaj pomeni, da je sreča lahko naše zdravilo?

G: Zaradi tega, ker potem imaš veliko prijateljčkov, ker se lahko z njimi igraš, pa ti ni dolgčas.

L: Ker se dobro počutiš.

Ali je mogoče, da je kdo ves čas srečen?

(Več učencev odgovori: Jaz.)

L: Ja. Zmeraj sem srečna.

AL: Kdaj sem, kdaj pa nisem.

AL: Vse dneve si srečna L? Da se z nobenim ne skregaš?

L: Tudi kdaj nisem.

M: Ne.

G: Jaz sem pa zmeraj srečna, tudi če se ful jokam sem še na en način srečna.

L: Ampak, če se jokaš, to se lahko jokaš tudi zaradi sreče.

ZAKLJUČEK

V Sloveniji je debata v nižjih razredih osnovne šole še zelo slabo zastopana. Učitelji razrednega pouka razpolagamo s skromno izbiro učbenikov, priročnikov in drugih gradiv. Tako vključevanje debate v pouk temelji zgolj na samoiniciativnosti in spretnostih posameznega učitelja.

Učenci v 1. razredu so radovedni, motivirani in pripravljeni na nove izzive. Na tej stopnji so prilagodljivi, vodljivi in z zanimanjem sledijo vlogi učitelja v debati. Ko učenci spoznajo, da ni pravih in napačnih odgovorov, celo najbolj zadržani začnejo sodelovati. V začetnih debatah učenci pogosto preprosto le trdijo tisto, kar se jim zdi prav, kasneje pa se naučijo te trditve tudi utemeljevati. Z debatami se učencem večkrat odpre nov svet razmišljanja. V našem razredu se skupnost raziskovanja že gradi in napredek je opazen. Pri debatiranju s šest- in sedemletniki razmišljam, kaj učitelji zamujamo pri učencih, ko njihove radovednosti ne spodbujamo ali pa jo celo zatiramo. Kljub temu da učiteljem razrednega pouka primanjkuje filozofskega znanja in tako debata včasih postane le podlaga za filozofsko debato, se mi zdi vredno, da se zaradi že omejenih vplivov debate na učence le-ta vključuje v pouk že na nižji stopnji izobraževanja.

Literatura:

Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji (1995). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport.

Horvat, T., Magajna, L. (1987). Razvojna psihologija. Ljubljana: DZS.

Kolenc, M. (1999). Filozofija za otroke. Diplomsko delo. PeF Ljubljana.

Kotnik, R. (1996). Učiti filozofijo ali učiti filozofirati. V: Filozofija v šoli, str. 10.

Labinowicz, E. (1989). Izvirni Piaget. Ljubljana: DZS.

Lipman, M. (2004). Družbeno raziskovanje – priročnik za čitanko Marko. V: FNM, let. 11, št. 3/4, str. 15–38.

Lipman, M. (1988). Philosophy goes to School, Philadelphia: Temple University Press, str. 15.

Lukanc, M. A. (2001). Filozofija v mali šoli – šestletnik filozof? V: FNM, let. 8, št. 1/2, str. 16–18.

Lukanc, M. A. (2000). Filozofija v mali šoli. Šestletnik – igrivi filozof. Diplomaska naloga. PeF Ljubljana.

Piciga, D. (1995). Od razvojne psihologije k drugačnemu učenju in poučevanju. Nova Gorica: Educa.

Skirt, B. (2004). Kritično zagovorništvo za informacijsko dobo ali izobraževalna debata za nove kompetence informacijske družbe 21. stoletja. <http://www.ljudmila.org/debata/predstavzip.doc> (pridobljeno november 2007).

Šimenc, M. (2002). Filozofija za otroke: osnovni elementi programa. FNM, let. 9, št. 1/4, str. 4–11.

Šimenc, M. in Kotnik, R. (1996). Filozofija v šoli – prispevki k didaktiki filozofije. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

Štiglic, M. in Žumer, M. (2001). Filozofija za otroke kot izbirni predmet v zadnji triadi devetletke. V: FNM, let. 8, št. 3/4, str. 22–25.

Zupančič, M., Justin, J. (1999). Otrok, pravila, vrednote. Otrokov moralni in socialni razvoj. Ljubljana: Didakta.